

Posudek na diplomovou práci kolegy Ivo Macha: „Instituce školy na konci dějin“

Máme před sebou velmi pozoruhodnou práci o filosofickém a sociologickém smyslu školy, o smyslu vzdělání, a to jak v pohledu diachronním, tak synchronním. Autor je veden překvapivě zralou intencí pochopit prameny potřeby být vzdělán v moderní společnosti. Činí tak s překvapivým nábojem opravdovosti a poctivosti. Odhaluje souvislost mezi vzděláním a trhem, dokumentuje ji na vývoji v dějinách, dokazuje ji na jejích fenoménech a epifenoménech, fungujících v bezprostřední současnosti. Práce je neobyčejně čtivá, obsahuje pádné argumenty, je kvalitní; zasluhuje si publikovat, zasluhuje si být základem pro případný doktorát.

Autor vychází ze základních tezí Michela Foucaulta, jenž jak známo je fenomenolog, strukturalista a marxista v psychologickém, filosofickém a sociologickém pojetí. Tímto kontextem je prolnta celá práce. Autor si všímá, jak se výchova a vzdělání proměňují v souladu s potřebami kapitálu, v oblasti jeho zhodnocování v průběhu dějinném i v současnosti. Nachází zde významné paralely, kauzální souvislosti, uvědomuje si, že základním fenoménem všech těchto proměn je „moc“. Tuto myšlenku sleduje na popisu historie české školy, na vývoji diaktiky, pedagogické psychologie, pedagogiky samotné. Vyjmenovává představitele těchto vývojových trendů a dokumentuje na jejich myšlení souvislost základních výchovných a vzdělávacích cílů s problematikou ustanovení a udržení moci. Vrchol je pak založen v popisu „učící se společnosti“, v níž jsou již obsaženy jednoznačné důkazy této mocensky základny. K podpoře těchto myšlenek mu slouží slavná kniha Konrada Liessmanna a práce předního sociologa českého, Jana Kellera.

Akcentuje úlohu subjektu, kterou na počátku novověku v Evropě zakládá René Descartes, jako potřebu jistoty. Uvědomuje si, že celý další vývoj je funkcí subjektu, která právě ústí do jistoty své platnosti jen ruku v ruce s rostoucí mocí daného subjektu. Tato filosofická platnost je pak autorem předložené práce reflektována právě na pozadí vzdělanosti a různých proměn školy.

Zde by bylo dobré, aby autor vysvětlil lépe své tvrzení ze strany 44: „*Různé formy hledání pravdy o sobě jsou nedílnou součástí fungování moci.*“ Úloha subjektu je v novověku známá a je velmi kritizována. Bylo by dobré vysvětlit, proč se tak děje. Je možné pochopit tuto úlohu subjektu jen marxisticky, tzn. z proměn v oblasti základny?

Na straně 56, autor píše: „*Na člověka je nahlíženo jako na nevyčerpatelný lidský zdroj.*“ Má pravdu, ovšem tento postulát je nevyhnutelným důsledkem objektivizace, jež začala hrát důležitou roli v poznávání, jakožto nutný projev jistoty subjektu našeho Cartesia. Subjekt-objektová figura myšlení byla nějak inaugurována v evropské gnozeologii, to má nějaké příčiny a důvody, které je třeba v obhajobě vysvětlit. Dnes se díváme na Zemi jako na objekt k našemu využívání, díváme se tak i na člověka, aniž bychom si uvědomili, že tetovaná čísla na pažích vězňů v koncentračních táborech jsou důsledkem stejného základu.

Velmi zajímavá je autorova akcentace v citaci Deleuze od Alana Badiou: „*Stále nové identity jsou živnou půdou kapitálu.*“ (s. 59) Stálo by za to vysvětlit tuto myšlenku v souvislosti s rostoucí důležitostí „předmětu“ a „subjektu“. „*Poslušná lidská těla*“ je velmi zajímavé označení v souvislosti se vztahem potřeb kapitálu a objektivizace subjektu v objekt, jenž je využitelný na trhu, prostřednictvím vzdělávání.

„Šířená nevzdělanost“ liessmannovského ražení je už obrazem současnosti, bylo by zajímavé ji doplnit o smysl fenoménu německé sociologie, vyjádřené názvem „*Kindermanagement*“. V oblasti úvah o smyslu didaktiky bylo opomenuto jméno profesorky Jaroslavy Peškové, která vždy pojímala didaktiku jako filosofickou disciplínu ve smyslu sókratovské protreptiky a patočkovské starosti o duši, jež je založena jen probouzením duše žáka, pro bytostné sdílení napětí otázky. Tento základ evropské vzdělanosti je v práci opomenut, diplomová práce se soustřeďuje převážně až na novověk. Česká vzdělanost v Evropě je založena na spekulaci řecké, na niternosti křesťanství a na osvícenství, jak nás o tom zpravuje sám Jan Patočka, viz Patočkova práce „*Česká vzdělanost v Evropě*“.

Filosofie výchovy se ukazuje jako obor, který v sobě nese původní motivy vzdělání jako základ

pro lidství a humanizaci, je škoda, že se zde o ní nemluví.

Velmi pozoruhodné jsou autorovy úvahy o vzdělanostní společnosti (knowledge society), kde se edukátor proměňuje v manažera nadnárodní korporace. Zde je práce nesmírně aktuální a kvalitní. Sem patří i proměna „kolektivu v tým“ apod. „*Vzdělání je prezentováno jako kapitál, který je nutno manažersky řídit*“ (s. 147) – tato myšlenka, stejně jako mnoho ostatních autorových postřehů, je pravdivým obrazem naší současnosti v oblasti školy a vzdělání. Kniha je napsána s obrovským osobním nábojem a je proniknuta starostí o osud vzdělanosti na naší společné Zemi. Je třeba ji ohodnotit jako práci jednoznačně **výbornou** a doporučit diplomantovi, aby se vyjádřil k poznámkám, které byly výše napsány. Po stránce formální nemám nejmenších námitek.

V Praze dne 27. 7. 2011

Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.